

YO‘L HARAKATI XAVFSIZLIGINI TA‘MINLASH SOHASIDAGI MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI

Xushvaqtoev Erkin Temirovich

Ichki ishlar vazirligi, Malaka oshirish instituti

katta o‘qituvchisi, podpolkovnik

Annotatsiya: Yo‘l harakati xavfsizligi har yili millionlab odamlarning hayotiga zomin bo‘ladigan va dunyo miqyosida millionlab odamlarni turli darajadagi jarohatlarga olib keladigan global muammodir. Avtomobilsozlik, yo‘l qurilishi va qonunchilik sohasidagi sezilarli yutuqlarga qaramay, yo‘l-transport hodisalari soni qabul qilib bo‘lmaydigan darajada yuqoriligicha qolmoqda. Ushbu muammoni samarali hal qilish uchun uning mohiyatini har tomonlama tushunish, baxtsiz hodisalarning asosiy sabablarini aniqlash va davlat choralari, innovatsion texnologiyalar va har bir yo‘l harakati ishtirokchisining shaxsiy mas‘uliyatini oshirishni o‘z ichiga olgan ko‘p bosqichli strategiyalarni ishlab chiqish zarur.

Kalit so‘zlar: yo‘l harakati xavfsizligi; inson omili, avtomobil holati, yo‘l infratuzilmasi holati, tashqi omillar, yo‘l-transport hodisasi.

Shuni aytish joiz-ki, yurtimizda har yili minglab odamlarning o‘limi va jarohati statistik hisobotdagi shunchaki raqamlar emas. Har bir statistik birlik ortida insoniy fojia, buzilgan oilalar va tuzatib bo‘lmaydigan oqibatlar turibdi. Jahon sogg‘liqni saqlash tashkiloti (VOZ) va Xalqaro yo‘l federatsiyasi (IRF) kabi turli tashkilotlar hayratlanarli statistik ma‘lumotlarni taqdim etadi: yo‘l-transport hodisalari 5 yoshdan 25-60 va undan yuqori yoshgacha bo‘lgan odamlarning o‘limining asosiy sababidir. Past va o‘rta daromadli mamlakatlar, ayniqsa, yo‘llarda o‘lim holatlari yuqori. Ushbu statistik ma‘lumotlar butun dunyo bo‘ylab yo‘l harakati xavfsizligini yaxshilash uchun shoshilinch va qat‘iy choralar ko‘rish zarurligini ta‘kidlaydi. Biroq, statistika shunchaki raqamlar emas; Bu baxtsiz hodisalarga olib keladigan omillarning murakkab tizimining aksidir.

yo‘l-transport hodisalarining sabablarini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, bitta aybdor emas, balki bir nechta asosiy toifalarga birlashtirilishi mumkin bo‘lgan o‘zaro bog‘liq omillarning butun majmuasi mavjud:

- Inson omili: Bu baxtsiz hodisalarining eng muhim sababidir. Spirtli ichimliklar va giyohvand moddalardan mastlik, charchoq, yo‘l harakati qoidalariga rioya qilmaslik (tezlikni oshirish, noto‘g‘ri quvib o‘tish, piyodalarga bo‘ysunmaslik), chalg‘itish (haydash paytida mobil telefonlardan foydalanish, yo‘lovchilar bilan gaplashish), agressiv haydash - bularning barchasi baxtsiz hodisa xavfining sezilarli darajada oshishiga olib keladi.

Yosh haydovchilarning tajribasi kamligi ham asosiy omil hisoblanadi.

- Avtomobil holati: Avtomobilning noto‘g‘ri ishlashi, shinalarning eskirishi, tormozlashning yomon ishlashi va noto‘g‘ri sozlangan faralarning hammasi avariyaqa sabab bo‘lishi mumkin. Avtotransport vositalariga kech texnik xizmat ko‘rsatish va sifatsiz ehtiyot qismlar muammoni yanada kuchaytiradi. Avtotransport vositalarini muntazam texnik ko‘rikdan o‘tkazish va ehtiyot qismlar sifati ustidan qattiq nazoratni ta‘minlash zarur.

- Yo‘l infratuzilmasi holati: sifatsiz yo‘llar, yo‘l belgilarining yo‘qligi yoki noto‘g‘riligi, yorug‘likning etarli emasligi, piyodalar o‘tish joylarining yo‘qligi yoki ularning noto‘g‘ri joylashishi - bularning barchasi xavfli haydash sharoitlarini yaratadi. Yo‘l infratuzilmasini yaxshilash, uning zamonaviy xavfsizlik standartlariga javob berishini ta‘minlashga sarmoya kiritish zarur.

- Tashqi omillar: ob-havo sharoiti (yomg‘ir, qor, tuman), cheklangan ko‘rinish, qorong‘ulik - bularning barchasi ko‘rish sharoitlarini yomonlashtiradi va baxtsiz hodisalar xavfini oshiradi. Zamonaviy yoritish texnologiyalari va ogohlantirish tizimlaridan foydalangan holda transport tizimini ob-havo sharoitlariga moslashtirish kerak.

Yo‘l harakati xavfsizligini yaxshilash uchun samarali yechimlar.

Yo‘l-transport hodisalarini sonini kamaytirish va yo‘l harakati xavfsizligini yaxshilash uchun quyidagilarni o‘z ichiga olgan kompleks yechim zarur:

- Qonunchilik choralari: Yo‘l harakati qoidalarini buzganlik uchun qattiq jazo, jumladan, katta jarimalar, haydovchilik guvohnomalarini to‘xtatib turish va hattoki qamoqqa olishni nazarda tutuvchi qat‘iy qonunchilik yo‘llardagi tartib-intizomni yaxshilashning kuchli vositasidir. Mast holda haydash va agressiv haydashga qarshi kurashga alohida e‘tibor qaratish lozim.

- Innovatsion texnologiyalar: Yo‘l harakati xavfsizligini oshirishda zamonaviy texnologiyalar asosiy o‘rin tutadi. Faol xavfsizlik tizimlari monitoringi, to‘qnashuv haqida ogohlantirish tizimlari kabi faol xavfsizlik tizimlari baxtsiz hodisalarning oldini olishga yordam beradi. Avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari, adaptiv kruiz nazorati va bo‘lakdan chiqish haqida ogohlantirish tizimlarining keng joriy etilishi baxtsiz hodisalar sonini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin. Intellektual transport tizimlarini (ITT), jumladan, intellektual svetoforlarni, transport oqimini boshqarish tizimlarini va harakat monitoringini rivojlantirish ham muhim yo‘nalish hisoblanadi.

- Texnologik innovatsiyalar: Ushbu tadqiqot natijalari texnologik jihatdan ilg‘or texnologiyalarni ishlab chiqish uchun ishlatilgan. Faol xavfsizlik tizimlari (FXT) va boshqa monitoring tizimlari avtomobilning muammosiz ishlashini ta‘minlaydi. Avtomobilning harakat sensori harakat tezligini o‘lchash uchun avtomobilning harakat sensori avtomatik uzatmasi, adaptiv kruiz nazorati tizimi va avtomobil harakat sensori harakat tezligidan foydalaniladi. Katta hajmdagi yoqilg‘ining harakatini boshqarish

uchun intellektual transport tizimlari (ITT), aqlli yoritish, aqlli transport tizimlari, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari va transport tezligini kuzatish qoʻllaniladi.

- Ta'lim va targ'ibot: yoʻl harakati xavfsizligini yaxshilashga qaratilgan keng koʻlamli ma'rifiy kampaniyalarni oʻtkazish juda muhimdir. Haydovchilar va piyodalarga yoʻl harakati qoidalarini oʻrgatish, yoʻllarda xavfsiz xulq-atvor madaniyatini shakllantirish zarur. Yosh haydovchi va piyodalarni tayyorlashga alohida eʼtibor qaratish lozim. Oʻqitishning interfaol usullari, virtual trenerlar va simulyatorlardan foydalanish bilim va koʻnikmalarni samarali uzatish imkonini beradi.

- Infratuzilmani yaxshilash: yoʻl infratuzilmasini rekonstruksiya qilish, yangi yoʻllar va chorrahalar yaratish, yoritish va belgilarni yaxshilash, piyodalar va velosiped yoʻllarini yaratish, yoʻl harakati qatnashchilarining zaif qatlamlari (bolalar, qariyalar) xavfsizligini taʼminlash – bularning barchasi xavfsiz va qulay yoʻl muhitini yaratish uchun zarur. Infratuzilmani rivojlantirishga investitsiyalar yoʻl harakati xavfsizligiga uzoq muddatli investitsiyalardir.

- Xalqaro hamkorlik: mamlakatlar oʻrtasida tajriba va ilgʻor tajriba almashish, yoʻl harakati xavfsizligining yagona standartlarini ishlab chiqish va joriy etish, qoʻshma ilmiy tadqiqotlar – bularning barchasi yoʻl harakati xavfsizligi global muammosini tezroq hal qilishga yordam beradi.

- Xalqaro hamkorlik: mamlakatlar oʻrtasida tajriba va ilgʻor tajriba almashish, yoʻl harakati xavfsizligining yagona standartlarini ishlab chiqish va joriy etish, qoʻshma ilmiy tadqiqotlar – bularning barchasi yoʻl harakati xavfsizligi global muammosini tezroq hal etishga yordam beradi.

Shaxsiy mas'uliyatning roli: Shaxsiy mas'uliyatning roli Shuni ta'kidlash kerakki, hech qanday qonunlar, texnologiyalar yoki infratuzilma yechimlari har bir yoʻl harakati ishtirokchisining shaxsiy javobgarligisiz samarali boʻlmaydi. Har bir haydovchi yoʻl harakati qoidalariga qatʼiy rioya qilishi, mast holda transport vositasini boshqarmasligi, haydash vaqtida chalgʻimasligi, belgilangan tezlikdan oshib ketmasligi, yoʻl harakatining boshqa ishtirokchilariga eʼtiborli va hurmatli boʻlishi kerak. Piyodalar ham yoʻl harakati qoidalariga rioya qilishlari, piyodalar oʻtish joylaridan foydalanishlari va yoʻlda ehtiyot boʻlishlari kerak.

Xulosa

Yoʻl harakati xavfsizligini taʼminlash kompleks yondashuvni talab qiluvchi koʻp qirrali vazifadir. Faqatgina davlat organlari, avtomobil ishlab chiqaruvchilari, yoʻl xizmatlari va har bir alohida yoʻl harakati ishtirokchisining birgalikdagi saʼy-harakatlari bilan biz baxtsiz hodisalar sonini sezilarli darajada kamaytirish va xavfsiz yoʻl muhitini yaratishimiz mumkin. Qonunchilikni takomillashtirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish, yoʻl infratuzilmasini yaxshilash, keng koʻlamli maʼrifiy tadbirlarni oʻtkazish boʻyicha doimiy ish olib borish zarur. Faqat ana shunday kompleks yondashuv yoʻllarimiz xavfsizligini taʼminlaydi va millionlab insonlar

hayotini saqlab qoladi. Xavfsizlik yo‘li doimiy takomillashtirish va barcha mavjud vositalar va usullardan foydalanish orqali o‘tishi kerak. Va shundagina biz yo‘llarni nafaqat o‘zimiz, balki yaqinlarimiz uchun ham xavfsiz qilishimiz mumkin.

Foydalangan manbalar:

- 1.«Yo‘l harakati xavfsizligi to‘g‘risida»gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuniga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish haqidagi 10.04.2013 yildagi O‘RQ-348-son O‘zbekiston Respublikasining Qonuni,
2. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat, Jinoyat-protsessual kodekslariga hamda O‘zbekiston Respublikasining Ma‘muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksiga qo‘shimcha va o‘zgartirishlar kiritish haqidagi 20.02.2025 yildagi O‘RQ-1033-son O‘zbekiston Respublikasining Qonuni.
- 3.Transport vositalari egalarining fuqarolik javobgarligini majburiy sug‘urta qilish to‘g‘risidagi 21.04.2008 yildagi O‘RQ-155-son O‘zbekiston Respublikasining Qonuni.